

Představení kurzu

Vymezení obecné sociologie

přednáška 1

*Obecná sociologie I:
Jedinec a společnost*

doc. Marek Skovajsa, Ph.D.

Katedra sociologie FF UK

Organizace výuky a nároky na atestaci

Výuka každé úterý od 11:40, místnost P131.

Výuka se nekoná: 22. 10. – sportovní den, 19. 11. – Týden humanitních věd (čas na studium a přípravu projektu semestrální práce).

Sylabus kurzu v Moodleu nebo v IS: plán přednášek a termíny úkolů k semestrální práci

K předmětu je zřízena stránka v aplikaci Moodle. [Heslo emailem.](#)

V Moodleu je uložena povinná a doplňující literatura, budou do něj vkládány aktualizované prezentace z výuky.

Zkouška = semestrální práce: důkladně přečíst zadání v sylabu!

Semestrální práce:

Zaslat předběžný návrh tématu práce nejpozději 5. 11. do 23:59

Zaslat projekt semestrální práce nejpozději 2. 12. do 23:59

Diskuse nad projekty semestrálních prací - 10. 12. v hodině.

Termín pro odevzdání semestrální práce: 16. 1. 2025

Test: procvičení látky, uzavřené a otevřené otázky

7. 1. 2025 (v čase výuky). Konání či nekonání testu bude oznámeno před vánočními prázdninami.

Funkce sociologického poznání

- **poznávací:**

- deskriptivní, faktuální
- analytická
- explanační (teoretická)

problém hodnocení:

bezhodnotovost –

hodnotová neutralita –

hodnotová pozice

- **aplikovaná** (praktická, „sociotechnická“, sociálně-inženýrská)

- **politická**

- afirmativní vůči systému
- aktivistická
- opoziční

- **emancipační** (humanistická, humanizační, kultivační)

- **zábavní**

- Sociologie jako **nedostatečný druh poznání** (vnější kritiky sociologie):

- S. nevědecká, ideologická atd.

Obecná sociologie

OS = část sociologie zahrnující sociologické pojmy a teorie všeobecného rozsahu (předmětem celá společnost, sociální život), široké, ne však nutně neomezené historické aplikovatelnosti.

OS lze definovat pomocí těchto protikladů:

čistá x aplikovaná sociologie
sociologie x dějiny sociologie

případně v pojmech T. G. Masaryka:

teoretická x praktická sociologie
abstraktní x konkrétní teoretická sociologie

OS nelze definovat pomocí protikladu *teoretická x empirická sociologie*.

Předmět obecné sociologie:

základní sociologické pojmy

skupina, jednání, interakce, struktura, třída, instituce

obecné sociologické teorie

strukturní funkcionalismus, systémová teorie, marxismus, RAT

teorie středního dosahu

teorie referenčních skupin, teorie frustrace

OS postihuje pojmové „konsenzuální jádro“ sociologie, **teorie** však vycházejí z různých protikladných *paradigmat*.

x odvětvové, speciální sociologie, konkrétní sociologické obory (předmětem dílčí sociální sféry):

sociologie zdraví a medicíny, ekonomická sociologie, sociologie vzdělání, sociologie rodiny, politická sociologie, sociologie umění atd.

Obsah OS z hlediska poměru empirie a teorie: viz *kontinuum vědeckého poznání* dále

Slovníček pojmů

pojem: myšlenková představa sloužící postižení všech obdobných jevů. Nebo: Jméno pro abstraktní objekt postihující všechny obdobné jevy.

obecné: vztahující se ke všem nebo k celku.

zvláštní: týkající se jednotlivců nebo částí.

konkrétní: spojené se smyslovou zkušeností tady a teď.

abstraktní: obecné, typické, podstatné, myšlenkovými procesy oddělené od konkrétní zkušenosti.

*abstrakce = 1) izolace (výběr) některých prvků; pozornost se zaměřuje na izolované prvky, od ostatních se odhlíží
2) zobecnění vlastností prvků vybraných podle bodu 1* podle: Richard Swedberg, Max Weber

teorie: soustava obecných výroků o nějakém jevu nebo oblasti jevů, zejména o empirických pravidelnostech; z obecných výroků lze odvozovat specifitější výroky, zahrnuje vysvětlení jevů (někdy také predikci).

paradigma: vzorové pojetí vědy přijímané v určité době většinou členů vědeckého společenství. (Thomas S. Kuhn). V přírodních vědách se paradigmatata střídají postupně, v sociálních vědách paradigmatata koexistují.

Druhy sociologické teorie

velká teorie / grand theory

vysoce abstraktní a obecná teorie. Př. *strukturní funkcionalismus Talcotta Parsonse, marxismus*

obecná sociologická teorie / general sociological theory

soustava obecných výroků týkajících se celé společnosti nebo širších jevů ukotvených v rámci společnosti, podle Mertona ideální cíl. Př. *Durkheim: příčiny sebevraždy, mezi obecnou a velkou t.: Elias, Giddens, Bourdieu aj.*

teorie středního dosahu / middle-range theory

teorie popisující a vysvětlující omezený jev nebo třídu jevů. Př.: *teorie referenčních skupin (Merton), teorie demokratického míru, sociální mechanismy, teorie her aj.*

empirická zobecnění / empirical generalizations

výroky popisující pozorované vztahy dvou nebo více proměnných. Např. *M. Halbwachs: výdaje dělníků na potraviny jsou vyšší než výdaje bílých límečků ve stejné příjmové třídě.*

zobecňující popisy jednotlivých jevů a událostí = blíží se teorii

zhuštěný popis (Clifford Geertz), sociologické popisy historických událostí

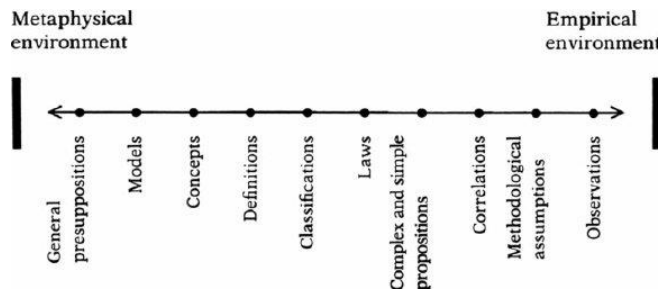
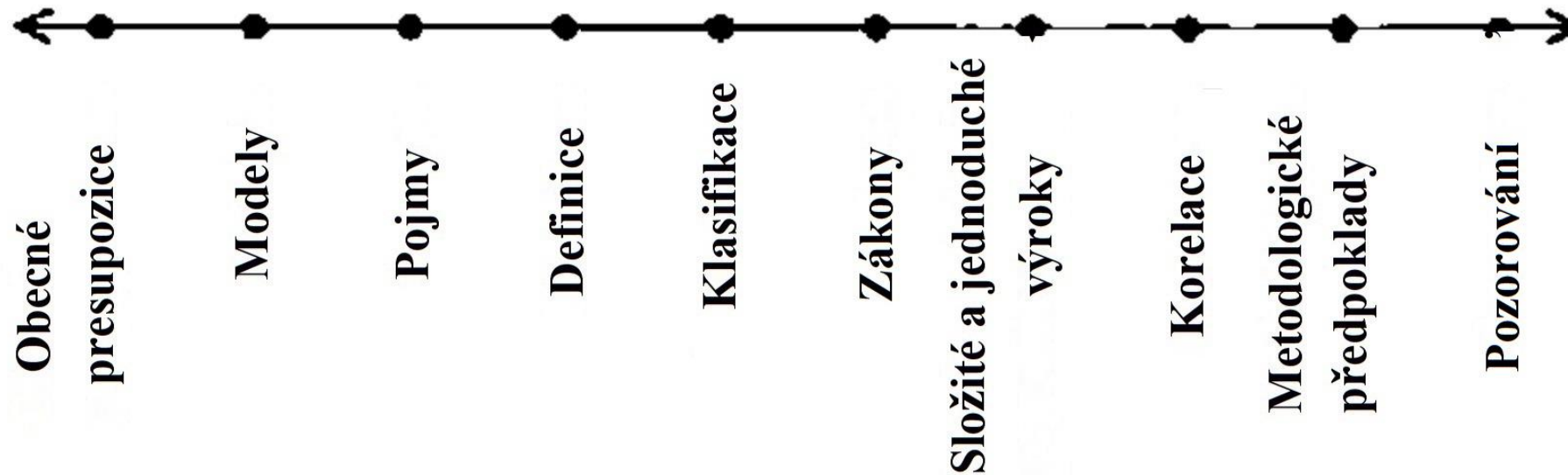
konkrétní popisy jednotlivých jevů a událostí ≠ není teorie

narativní historie, novinářství, vyprávěné příběhy aj.

Kontinuum vědeckého poznání (J.C. Alexander)

Metafyzické prostředí

Empirické prostředí

Obecné presupozice:

- presupozice
- ideologické předpoklady

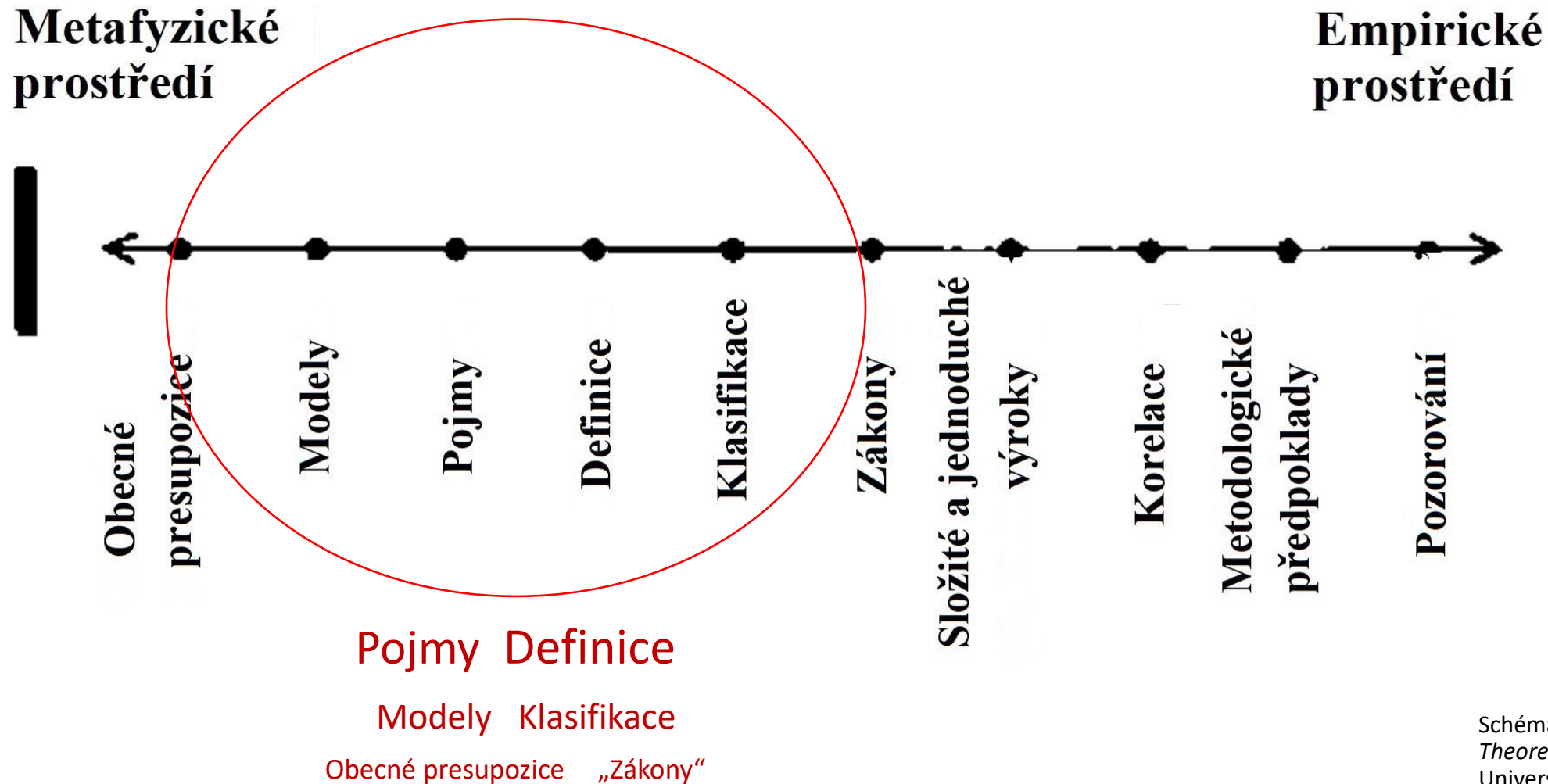
Metodologické předpoklady :

- meta-metodologické předpoklady
- technické návody (orientace)

Alexander, Jeffrey C. 1982.
Theoretical Logic in Sociology I.
University of California Press, s. 3.

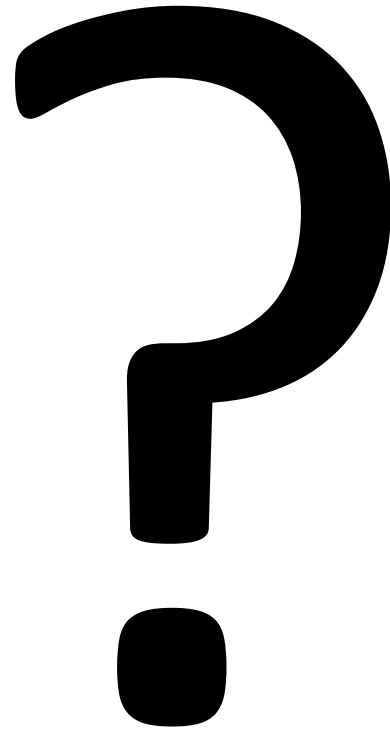
Jádro obecné sociologie

Úroveň abstrakce x úroveň analýzy

		úroveň abstrakce:	
úroveň analýzy:	jedinečný objekt	představitel institucionálního typu	systemový objekt nebo obecný proces
individuální	T. G. Masaryk Miloš Zeman Radim Jančura	sociolog prezident vlastník a manažer	intelektuál prezident nebo prezidentský úřad podnikatel / kapitalista
organizační	rodina Masarykova Škoda Auto, a.s. ČMKOS Ministerstvo zdravotnictví	rodiny průmyslová / obchodní společnost odborníky ministerstva	rodina kapitál práce státní byrokracie
sociální	Češi Česká republika Spojené státy světová kapitalistická ekonomika	národy státy státy společenské formace	kultura stát stát způsoby výroby

Specifikum sociologického pohledu na svět

Georg Simmel (1858 - 1918)

Jak je společnost možná?

- Sociologie je metoda, která na historické, ekonomické, nebo jiné látce zkoumá vzájemné působení mezi lidskými jedinci (= *zespolečenštění, interakce*) a jeho různé formy.

© Iudilozezanje

Problémy zkoumání společnosti:

- Druhého nelze pojmout v jeho úplnosti, vždy v něm zůstává něco navíc.
- Každý člen skupiny je nejen částí společnosti, ale také něčím jiným.
 - Ono „být něčím jiným“ může někdy být přímo definičním znakem: *cizinec*.

Jsme produktem společnosti x jsme členy společnosti.

Skládáme se z řady vzájemných vztahů k druhým.

X Jsme vlastním životem, životem z vnitřního autonomního centra.

(Simmel, G. *Sociologie*, 1908)

Skládá se společnost z lidí, částí nebo ze vztahů?

A: individualismus x holismus

jednotlivci x skupiny, vrstvy, třídy, společnost
lidé x části celku people x parts

(Margaret Archerová)

B: substanciální x relační pojetí

Tvoří společnost osoby a části nebo vztahy?

Rozlišení pochází od Ernsta Cassirera; dnes relační pojetí zastává Mustafa Emirbayer aj.

Co jsou vztahy/relace?

a) sociální vztahy, vzájemné působení (interakce), vzájemná závislost ([četba Simmel a Parsons in Thompson, s. 128-129, v moodlu](#))

b) objektivní vztahy mezi sociálními pozicemi ([Marx; Pierre Bourdieu - viz později](#)).

Předmět sociologie = ?

Různé odpovědi: společnost, sociální život, sociální vztahy, sociální interakce, sociální síly, sociální faktory, sociálně ...

Co je společnost?

Z čeho se společnost skládá? jednotlivci, skupiny, třídy ...

Příklad definice společnosti:

Společnost je nepřetržitý řetězec rolových očekávání a chování plynoucího z rolových očekávání. Řečeno jinými slovy, společnost je poměrně stabilní síť vztahů mezi lidmi založených na relativně jednotném a předpověditelném chování, které se dodržuje mezi konkrétními lidmi v přesně stanovených pozicích.

Joseph Ben-Snan a Bernard Rosenberg. 1963. *Mass, Class, and Bureaucracy: The Evolution of Contemporary Society*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Česky in Kenneth Thompson. 2001. *Klíčové citace v sociologii*. Brno: Barrister & Principal, s. 129.

Obecně přijímaná definice společnosti neexistuje. Pojetí společnosti je závislé na sociologické perspektivě nebo paradigmatu.

Co společnost není: x lidstvo, lidský rod

x kultura, civilizace

x stát, polis, národ

x občanská společnost, veřejnost

x masa, dav

x obchodní společnosti, spolky, sdružení apod.